

Materiella och strukturella faktorerers roll för att förklara skillnader i psykosociala faktorer mellan grupper med olika utbildningsnivå

Fredrik Granström, Linköping University & Centre for Clinical Research Sörmland

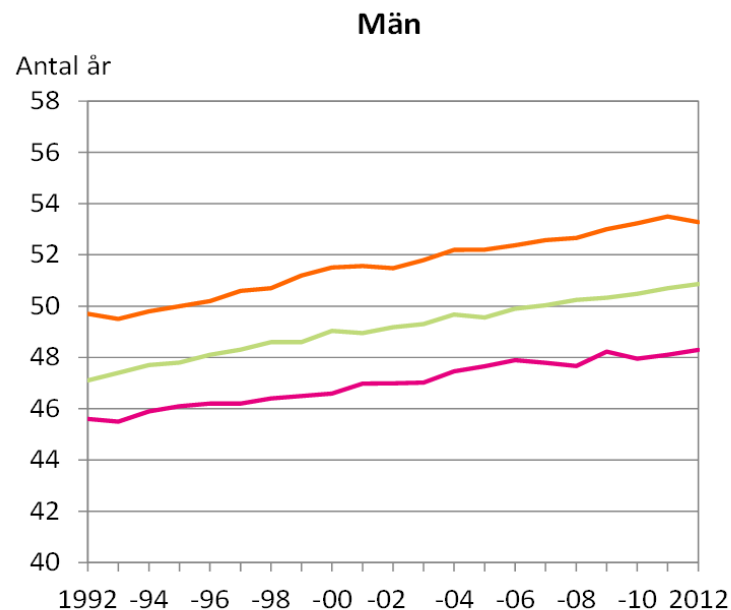
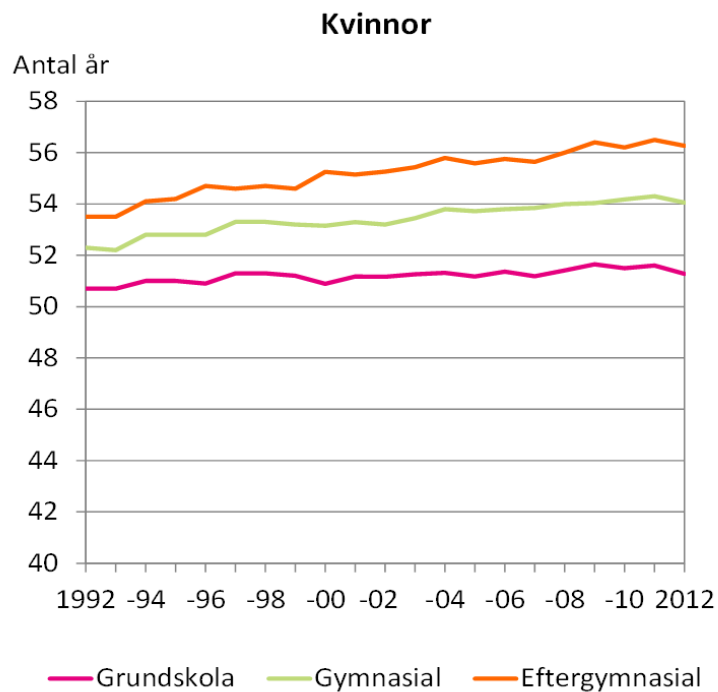
Anu Molarius, Västmanland County Council

Peter Garvin, Linköping University

Margareta Kristenson, Linköping University

Den sociala ojämlikheten i hälsa består

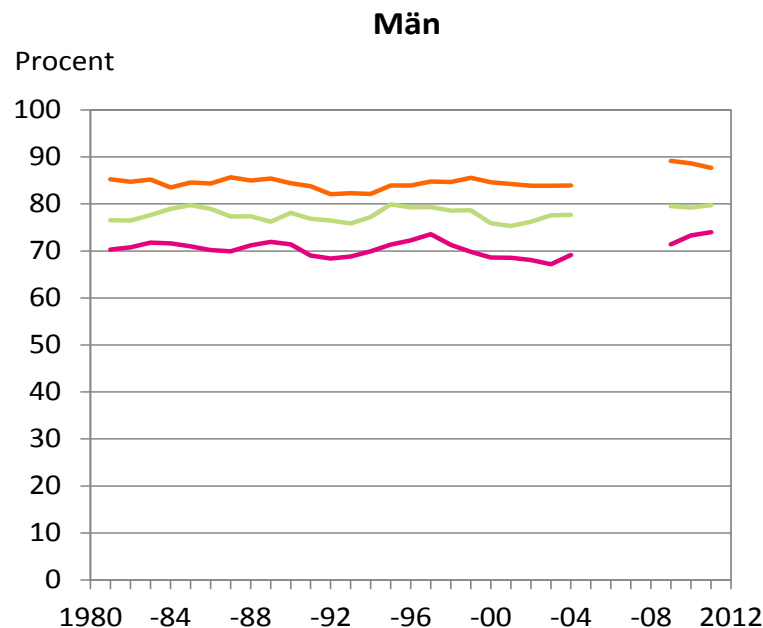
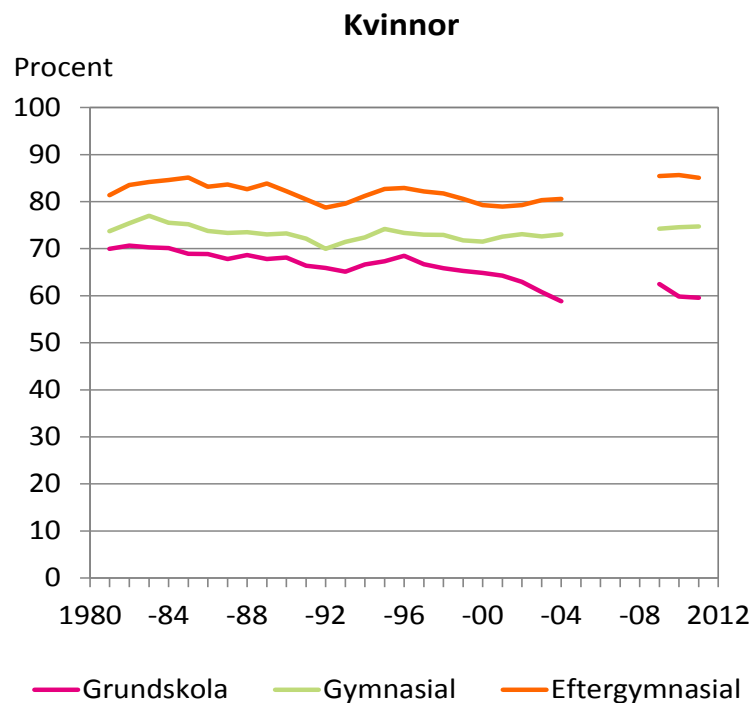
Utvecklingen av livslängd mellan grupper med olika utbildning

Källa: SCB

Den sociala ojämlikheten i hälsa består

Gott allmänt hälsotillstånd i olika utbildningsgrupper 1980 – 2012

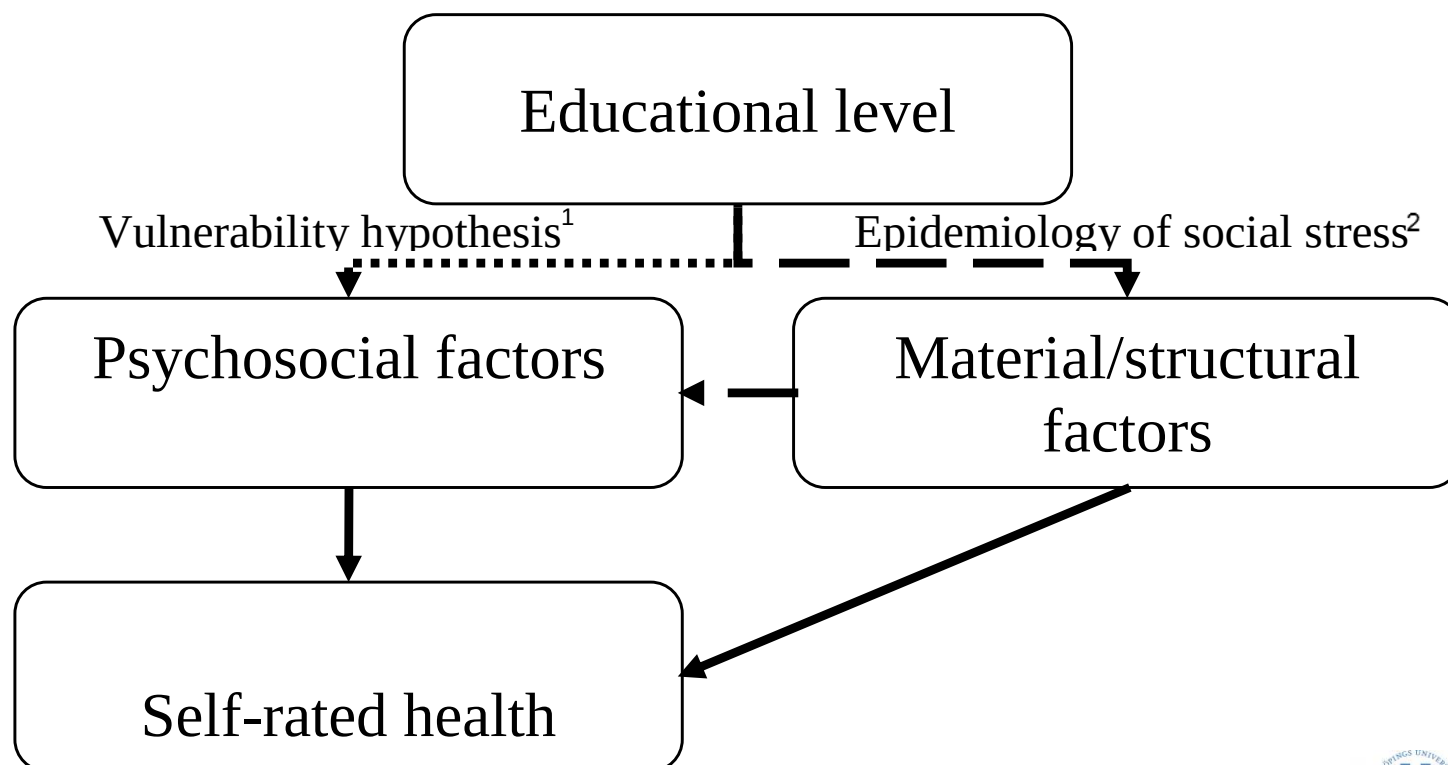
Källa: SCB

Den psykosociala förklaringen

Nyckelantaganden:

- Fördelningen av psykosocial stress är en viktig bestämningsfaktor för ojämlikhet i hälsa (Elstad, 1998)
- Denna psykosociala stress bestäms huvudsakligen av psykosociala faktorer. Psykosociala faktorer är psykologiska faktorer påverkade av den sociala omgivningen (Marmot, 2004).

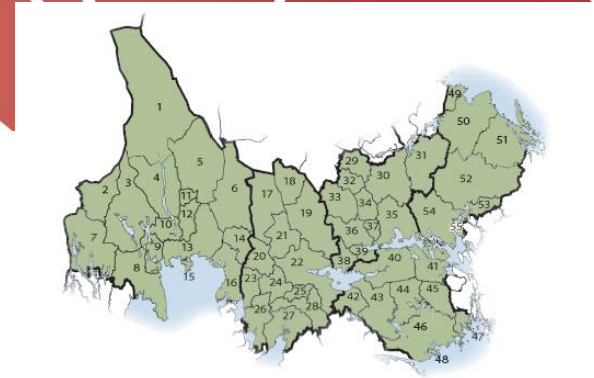
Två konkurrerande förklaringar till de utbildningsmässiga skillnaderna i hälsa

¹ Aneshensel CS. *Annu Rev Sociol.* 1992

² Turner RJ, Wheaton B, Lloyd DA. *Am Sociol Rev.* 1995

Liv & hälsa 2008

- Postenkät till ett slumpmässigt urval i befolkningen mellan 18–84 år
- Två analysgrupper:
 - 25–75 år (32 982 svarande)
 - förvärvsarbetande 25–64 år (17 599 svarande)
 - Svarsfrekvens 60%
- Innehåller ett brett urval av frågeområden, inkl. materiella, strukturella and psykosociala förhållanden
- Mått på hälsa: Självskattad allmänt hälsotillstånd
- Utbildningsnivå: register data
- Statistisk analysmetod: Strukturella Ekvationsmodeller (SEM)

Andel (%) med dålig självskattad hälsa

Åldersstandardiserade andelar

	Kvinnor 25-75 år	Män 25-75 år	Förvärvsarbetande kvinnor	Förvärvsarbetande män
Förgymnasial utbildning	41 %	34 %	26 %	26 %
Gymnasial utbildning	28 %	26 %	18 %	20 %
Eftergymnasial utbildning	20 %	17 %	15 %	13 %

Källa: Liv & hälsa 2008

Analys av hela populationen 25-75 år

Psykosociala faktorer

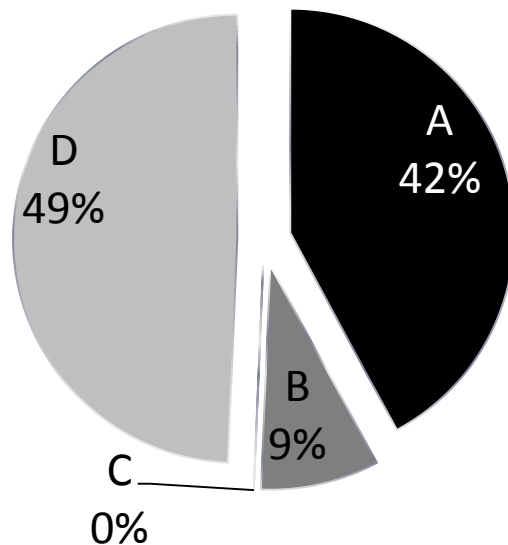
- Känsla av sammanhang
- Optimism
- Oro/nedstämdhet
- Socialt stöd
- Socialt deltagande

Materiella/strukturella faktorer

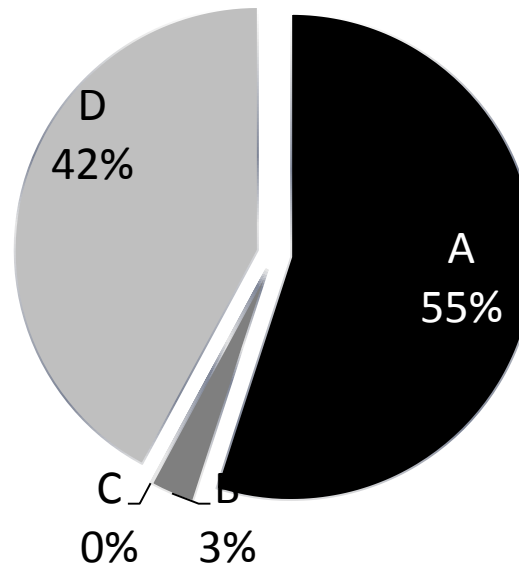
- Ekonomisk kontantmarginal
- Löpande utgifter
- Medlem i förening
- Arbetslöshet
- Ensamhushåll

Fördelning (%) av de skillnader i självskattad hälsa mellan utbildningsnivåer som förklaras av psykosociala faktorer, kvinnor och män 25-75 år

Kvinnor

Män

A: direkt effekt;

Indirekta effekter

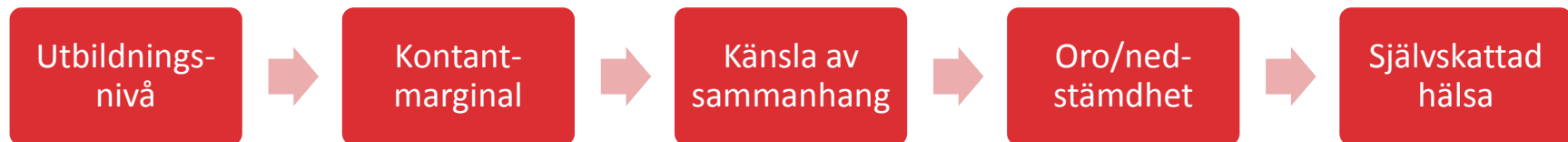
B: via materiella/strukturella faktorer;

C: via psykosociala faktorer;

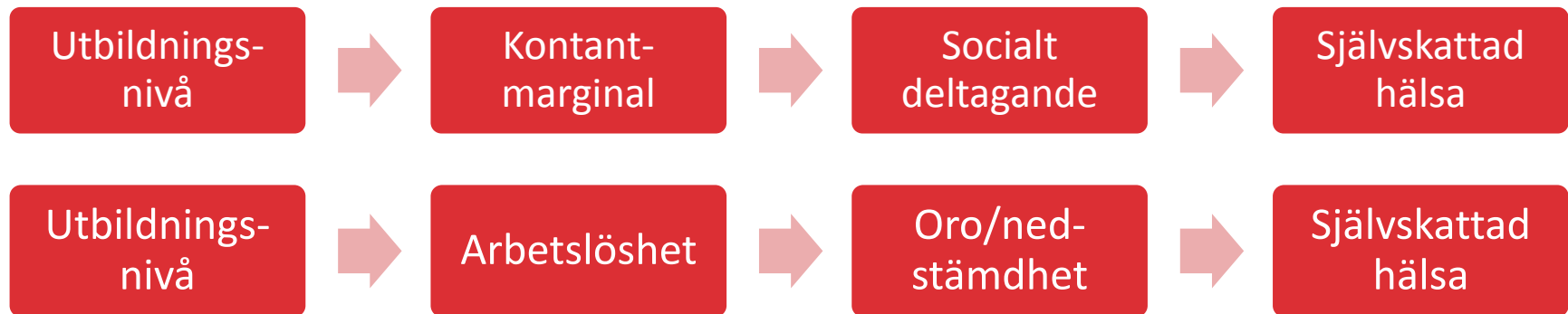
D: via materiella/strukturella faktorer medierade av psykosociala faktorer.

resultaten justerade för ålder, värk i rörelseorganen och långvarig sjukdom

De viktigaste orsakskedjorna i totalbefolkningen

Bland kvinnor även:

Analys av den förvärvsarbetande populationen 25-64 år

Psykosociala faktorer

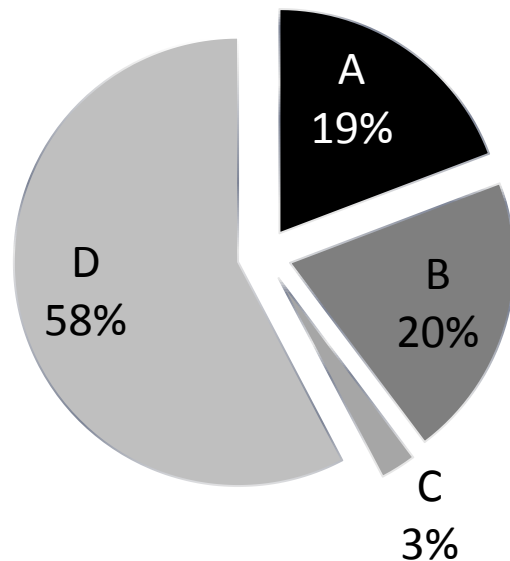
- Känsla av sammanhang
- Optimism
- Oro/nedstämdhet
- Socialt stöd
- Socialt deltagande
- Kontroll över arbetet

Materiella/strukturella faktorer

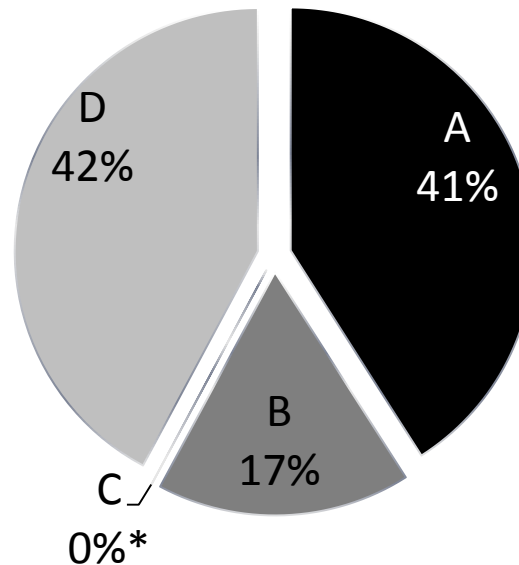
- Ekonomisk kontantmarginal
- Löpande utgifter
- Medlem i förening
- Ensamhushåll
- Fysisk arbetsmiljö

Fördelning (%) av de skillnader i självskattad hälsa mellan utbildningsnivåer som förklaras av psykosociala faktorer, förvärvsarbetande kvinnor och män 25-64 år

Kvinnor

Män

A: direkt effekt;

Indirekta effekter

B: via materiella/strukturella faktorer;

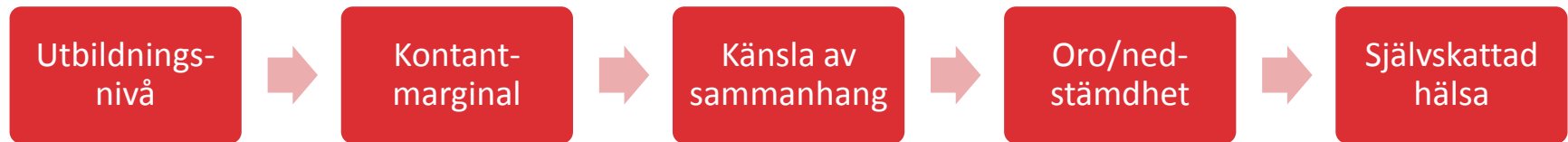
C: via psykosociala faktorer;

D: via materiella/strukturella faktorer medierade av psykosociala faktorer.

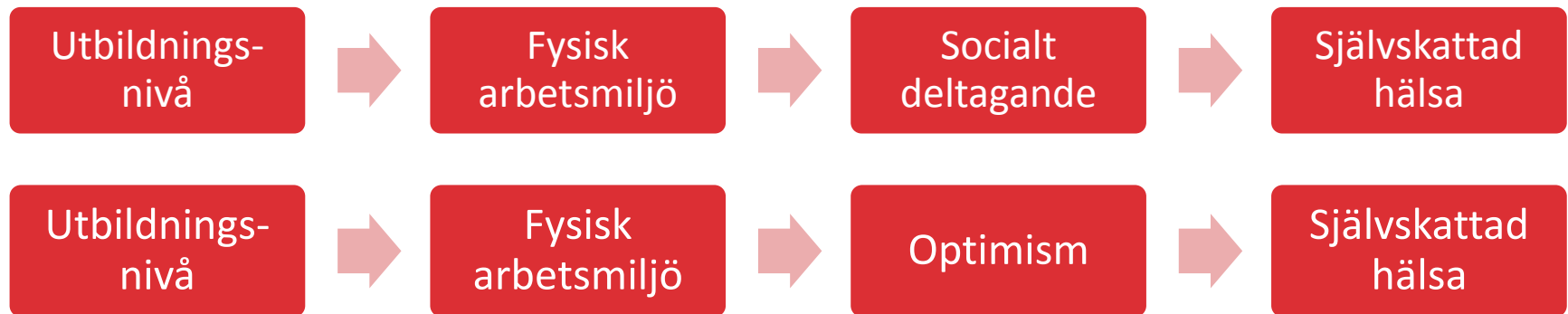
*negativt bidrag

resultaten justerade för ålder, värk i rörelseorganen och långvarig sjukdom

De viktigaste orsakskedjorna bland förvärvsarbetande

Bland män även:

Preliminära slutsatser

- Psykosociala faktorer förklarar en avsevärd del av ojämlikheten i självskattad hälsa, både i hela populationen och bland förvärvsarbetande
- Praktiskt taget hela denna del kan i sin tur förklaras av skillnader i materiella/ strukturella faktorer
- Våra resultat stöder därmed social stress epidemiologi snarare än sårbarhetsteorin
- För att kunna utjämna nivåerna av psykosocial stress mellan olika utbildningsnivåer behöver insatserna inriktas mot de materiella orsaker och strukturer som skapar dessa skillnader